

Integrals Impròpies

1 Comparació per quocient

PROPOSICIÓ 1.1 (Comparació per quocient). *Siguin $f, g : [a, +\infty) \rightarrow \mathbb{R}$ de signe constant i elementalment integrable (això és, contínues a trossos a qualsevol subinterval compacte contingut a $[a, K] \subset [a, +\infty)$ per tot $K > a$). Aleshores, si existeix el límit,*

$$L = \lim_{x \rightarrow +\infty} \frac{f(x)}{g(x)}$$

i és $L \neq 0, +\infty$; llavors $\int_a^{+\infty} f$, $\int_a^{+\infty} g$ són ambdues (absolutament) convergents o divergents. Escriurem:

$$\int_a^{+\infty} f \sim \int_a^{+\infty} g.$$

Quan $L = 0$ ó $L = +\infty$, tenim encara el següent resultat. Per f, g de signe constant i elementalment integrables a $[a, +\infty)$:

- *Si $L = 0$ i la integral $\int_a^{+\infty} g$ és (absolutament) convergent, la integral $\int_a^{+\infty} f$ també convergeix (absolutament).*
- *Si $L = +\infty$ i la integral $\int_a^{+\infty} g$ és divergent, llavors la integral $\int_a^{+\infty} f$ també és divergent.*

Aquesta proposició s'aplica idènticament al cas de funcions reals de signe constant definides a un interval compacte però que són no acotades a algun punt de l'interval. Així per exemple, si les funcions $f, g : (a, b] \rightarrow \mathbb{R}$ són de signe constant, amb f i/o g no acotades prop d' a i elementalment integrables a qualsevol interval compacte $[a + \delta, b]$ per tot $0 < \delta < b - a$.

COROLLARI 1.2 (Criteri de Riemann-Pringsheim). *Sigui f definida i elementalment integrable a $[a, +\infty)$ (i. e., f contínua a trossos a qualsevol interval compacte $[a, K] \subset [a, +\infty)$, per tot $K > a$) i amb signe constant al mateix interval; llavors: si existeix el límit $L = \lim_{x \rightarrow +\infty} x^\alpha f(x)$ amb $L \neq 0, +\infty$ per algun $\alpha \in \mathbb{R}$, la integral:*

$$\int_a^{+\infty} f \text{ és (absolutament) convergent} \Leftrightarrow \alpha > 1.$$

Tanmateix:

- *Si $\lim_{x \rightarrow +\infty} x^\alpha f(x) = 0$ per algun $\alpha > 1$, llavors $\int_a^{+\infty} f$ és convergent.*
- *Si $\lim_{x \rightarrow +\infty} x^\alpha f(x) = +\infty$ per algun $\alpha < 1$, llavors $\int_a^{+\infty} f$ és divergent.*

2 Problemes

1. Estudieu la convergència de

$$(a) \int_0^{\pi/2} \tan x \, dx, \quad (b) \int_0^1 \ln x \, dx, \quad (c) \int_0^{+\infty} x^2 e^{-x} \, dx.$$

◁ **Solució.** a) $\tan x$ és no acotada a $x = \pi/2$, ja que $\tan x \rightarrow +\infty$ quan $x \rightarrow \pi/2^-$. En aquest cas podem primitivitzar i prendre límits, llavors:

$$\int_0^{\pi/2} \tan x \, dx = \lim_{b \rightarrow \frac{\pi}{2}^-} \int_0^b \tan x \, dx = \lim_{b \rightarrow \frac{\pi}{2}^-} [-\ln(\cos x)]_0^b = -\lim_{b \rightarrow \frac{\pi}{2}^-} \ln(\cos b) = +\infty,$$

i la integral és divergent.

b) La funció $\ln x$ és no acotada prop de $x = 0$, donat que $\lim_{x \rightarrow 0^+} \ln x = -\infty$. Com abans podem primitivitzar i prendre límits:

$$\int_0^1 \ln x \, dx = \lim_{a \rightarrow 0^+} \int_a^1 \ln x \, dx = \lim_{a \rightarrow 0^+} [x(\ln x - 1)]_a^1 = \lim_{a \rightarrow 0^+} (-1 - a(\ln a - 1)) = -1,$$

per tant convergent.

c) En aquest cas, l'interval és no acotat. Podem procedir com als casos anteriors, fent

$$\begin{aligned} \int_0^{+\infty} x^2 e^{-x} \, dx &= \lim_{K \rightarrow +\infty} \int_0^K x^2 e^{-x} \, dx = \lim_{K \rightarrow +\infty} [-(x^2 + 2x + 2)e^{-x}]_0^K \\ &= \lim_{K \rightarrow +\infty} [2 - (K^2 + 2K + 2)e^{-K}] = 2. \end{aligned}$$

Aleshores la integral és convergent. Si només ens interessés determinar la convergència, notem que $f(x) = x^2 e^{-x} \geq 0$ per tot $x \in \mathbb{R}$. Per tant la funció integral definida per

$$F(x) := \int_0^x t^2 e^{-t} \, dt,$$

és creixent, i així $\lim_{x \rightarrow +\infty} F(x)$ existeix però pot ser $+\infty$. El límit serà finit si i només si $F(x)$ està fitada sobre $[0, +\infty)$, i. e., si existeix $K > 0$ tal que $F(x) \leq K$, per tot $x \geq 0$. En efecte, fent servir que $g(t) = t^2 e^{-t/2} \leq 16/e^2$ per tot $t \in \mathbb{R}$ —només cal veure que, per $t \geq 0$, $g(t)$ té un màxim absolut a $t = 4$, on val $g(4) = 16/e^2$. Així:

$$F(x) = \int_0^x t^2 e^{-t} \, dt = \int_0^x t^2 e^{-t/2} e^{-t/2} \, dt \leq \frac{16}{e^2} \int_0^x e^{-t/2} \, dt \leq \frac{16}{e^2} \int_0^{+\infty} e^{-t/2} \, dt = \frac{32}{e^2} < +\infty$$

ja que,

$$\int_0^{+\infty} e^{-t/2} \, dt = \lim_{b \rightarrow +\infty} \int_0^b e^{-t/2} \, dt = \lim_{b \rightarrow +\infty} [-2e^{-t/2}]_0^b = \lim_{b \rightarrow +\infty} 2(1 - e^{-b/2}) = 2$$

i per tant la integral és convergent. ▷

2. Estudieu la convergència de:

$$\begin{aligned} (a) \int_0^1 \frac{x \ln x}{1+x^2} \, dx, & \quad (b) \int_1^3 \frac{dx}{\sqrt{x^2-1}}, & \quad (c) \int_0^1 \frac{dx}{\sqrt{x+x^2}}, \\ (d) \int_0^\pi \frac{dx}{\sin x}, & \quad (e) \int_0^{+\infty} \left(\frac{\pi}{2} - \arctan x\right) dx, & \quad (f) \int_0^{+\infty} \frac{\arctan x}{\sqrt{1+x^3}} dx. \end{aligned}$$

◁ **Solució.** a) Notem que:

$$f(x) = \frac{x \ln x}{1+x^2} \leq 0, \quad \text{a } 0 < x \leq 1, \quad \text{i que: } f \in \mathcal{C}([0, 1]);$$

de fet, $\lim_{x \rightarrow 0^+} f(x) = 0$. Aleshores re-definint $f(x) = 0$, és $f \in \mathcal{C}([0, 1])$. Així $f \in \mathcal{CT}([0, 1])$, i. e., f és contínua a trossos a l'interval $[0, 1]$ i per tant, elementalment integrable i llavors la integral és convergent.

b) La funció subintegral, $f(x) = \frac{1}{\sqrt{x^2 - 1}}$ és contínua a l'interval $]1, 3]$ però no acotada prop de $x = 1$ (notem que $\lim_{x \rightarrow 1^+} f(x) = +\infty$). Com que té primitiva "fàcil" podem estudiar la seva convergència, tal com s'ha fet als apartats del problema 1,

$$\begin{aligned} \int_1^3 \frac{dx}{\sqrt{x^2 - 1}} &= \lim_{a \rightarrow 1^+} \int_1^3 \frac{dx}{\sqrt{x^2 - 1}} = \lim_{a \rightarrow 1^+} [\operatorname{argcosh} x]_a^3 \\ &= \lim_{a \rightarrow 1^+} (\operatorname{argcosh} 3 - \operatorname{argcosh} a) = \operatorname{argcosh} 3. \end{aligned}$$

c) La funció $f(x) = \frac{1}{\sqrt{x + x^2}} \geq 0$ a $]0, 1]$, i és no acotada a $x = 0$. Aplicant el criteri de majorització:

$$\begin{aligned} 0 \leq \frac{1}{\sqrt{x + x^2}} \leq \frac{1}{\sqrt{x}}, \quad \forall x \geq 0 \implies \int_0^1 \frac{dx}{\sqrt{x + x^2}} \leq \int_0^1 \frac{dx}{\sqrt{x}} = \lim_{a \rightarrow 0^+} \int_a^1 \frac{dx}{\sqrt{x}} = \\ \lim_{a \rightarrow 0^+} [2\sqrt{x}]_a^1 = \lim_{a \rightarrow 0^+} 2(1 - \sqrt{a}) = 2, \end{aligned}$$

llavors la integral és convergent.

d) Sigui $f(x) = \frac{1}{\sin x} \geq 0$, a $]0, \pi[$. Podem fer:

$$\begin{aligned} \int_0^\pi \frac{dx}{\sin x} &= \int_0^{\pi/2} \frac{dx}{\sin x} + \int_{\pi/2}^\pi \frac{dx}{\sin x} = 2 \int_0^{\pi/2} \frac{dx}{\sin x} = \\ &2 \int_0^{\pi/2} \frac{x}{\sin x} \frac{dx}{x} \geq \int_0^{\pi/2} \frac{dx}{x} = 2 \lim_{a \rightarrow 0^+} [\ln x]_a^{\pi/2} = 2 \lim_{a \rightarrow 0^+} \left(\ln \frac{\pi}{2} - \ln a \right) = +\infty, \end{aligned}$$

on hem fet servir que $\frac{x}{\sin x} \geq 1$ a l'interval $\left(0, \frac{\pi}{2}\right)$. Per tant la integral és divergent.

e) Com que $f(x) = \frac{\pi}{2} - \arctan x \geq 0$ en $[0, +\infty)$, aplicarem el criteri de Riemann-Pringsheim, corollari 1.2. Tenim que:

$$\lim_{x \rightarrow +\infty} x \left(\frac{\pi}{2} - \arctan x \right) = 1.$$

En efecte, ja que el límit del quocient de derivades és

$$\lim_{x \rightarrow +\infty} \frac{D\left(\frac{\pi}{2} - \arctan x\right)}{D\left(\frac{1}{x}\right)} = \lim_{x \rightarrow +\infty} \frac{-\frac{1}{1+x^2}}{-\frac{1}{x^2}} = \lim_{x \rightarrow +\infty} \frac{x^2}{1+x^2} = 1$$

y per tant, per L'Hôpital

$$\lim_{x \rightarrow +\infty} x \left(\frac{\pi}{2} - \arctan x \right) = \lim_{x \rightarrow +\infty} \frac{\frac{\pi}{2} - \arctan x}{\frac{1}{x}} = 1.$$

Llavors, com hem esmentat, del criteri de Riemann-Pringsheim amb $\alpha = 1$ es segueix la divergència de la integral $\int_0^{+\infty} \left(\frac{\pi}{2} - \arctan x\right) dx$.

f) Aquí, la funció subintegral, $f(x) = \frac{\arctan x}{\sqrt{1+x^2}} \geq 0$, per tot $x \geq 0$ i per tant és de signe constant a tot l'interval d'integració. Aplicarem el criteri de Riemann-Pringsheim, corollari 1.2 amb $\alpha = 3/2 > 1$,

donat que el límit:

$$\lim_{x \rightarrow +\infty} x^{3/2} \frac{\arctan x}{\sqrt{1+x^3}} = \lim_{x \rightarrow +\infty} \frac{x^{3/2}}{x^{3/2} \sqrt{1+\frac{1}{x^3}}} \arctan x = \frac{\pi}{2} \neq 0, +\infty,$$

i donat que l'exponent $\alpha = 3/2 > 1$, llavors la integral $\int_0^{+\infty} \frac{\arctan x}{\sqrt{1+x^3}} dx$ és (absolutament) convergent. Alternativament, podem fer servir el criteri de comparació per majorització:

$$0 \leq \frac{\arctan x}{\sqrt{1+x^3}} \leq \frac{\arctan x}{x^{3/2}} \leq \frac{\pi/2}{x^{3/2}},$$

per tot $x \geq 1$; i com que:

$$\int_1^{+\infty} \frac{\pi/2}{x^{3/2}} dx = \frac{\pi}{2} \lim_{b \rightarrow +\infty} \left[\frac{-2}{x^{1/2}} \right]_1^b = \pi \lim_{b \rightarrow +\infty} \left(1 - \frac{1}{\sqrt{b}} \right) = \pi < +\infty$$

és absolutament convergent, aleshores la integral $\int_1^{+\infty} \frac{\arctan x}{\sqrt{1+x^3}} dx$ és (absolutament) convergent; i així la integral estudiada, $\int_0^{+\infty} \frac{\arctan x}{\sqrt{1+x^3}} dx$ també convergeix absolutament. $\triangleright$

3. Estudieu la convergència de

$$(a) \int_0^1 \ln x \ln(1+x) dx, \quad (b) \int_0^1 \frac{\ln(1-x)}{(1-x)^{1/2}} dx, \quad (c) \int_0^{+\infty} \frac{(\ln x)^2}{1+x^2} dx.$$

$\triangleleft$ **Solució.** a) $f(x) = \ln x \ln(1+x)$ és contínua en $(0, 1]$. Prop de $x = 0 \ln(1+x) = x + \mathcal{O}(x^2)$, per tant $f(x) = x \ln x (1 + \mathcal{O}(x)) \rightarrow 0$, quan $x \rightarrow 0^+$. Així $f \in \mathcal{CT}([0, 1])$ si $f(0) = 0$, i la funció és doncs elementalment integrable i per tant convergent.

b) $f(x) = \frac{\ln(1-x)}{(1-x)^{1/2}}$ és contínua en $[0, 1)$. De fet, fent el canvi $t = 1-x$, queda

$$I := \int_0^1 \frac{\ln(1-x)}{(1-x)^{1/2}} dx = \left\{ \begin{array}{l} x = 1-t \Rightarrow dx = -dt, \\ x \rightarrow 1^- \Rightarrow t \rightarrow 0^+, x = 0 \Rightarrow t = 1 \end{array} \right\} = \int_0^1 \frac{\ln t}{t^{1/2}} dt. \quad (1)$$

Notem que $\ln t \leq 0$ si $0 < t \leq 1$ i per tant, si definim,

$$I_\delta := \int_\delta^1 \frac{\ln t}{t^{1/2}} dt \quad (2)$$

amb $0 < \delta < 1$; el límit $\lim_{\delta \rightarrow 0^+} I_\delta$ però podria ser $-\infty$. Per conveniència, introduïm a continuació:

$$J := - \int_0^1 - \frac{\ln t}{t^{1/2}} dt = -I, \quad J_\delta := \int_0^1 - \frac{\ln t}{t^{1/2}} dt = -I_\delta$$

(en particular, la convergència de la integral J implica la convergència de la integral estudiada, I). Com que la funció subintegral que hi apareix a J i J_δ per $0 < \delta \leq t \leq 1$: $g(t) := -\ln t/t^{1/2} \geq 0$; és clar que J_δ creix monotònicament quan δ decreix cap a zero o, de manera més precisa: $J_{\delta_1} \geq J_{\delta_2}$ per tot $0 < \delta_1 \leq \delta_2 < 1$ i llavors, com dèiem pel límit de la integral I_δ en (2) quan $\delta \rightarrow 0^+$, el límit $\lim_{\delta \rightarrow 0^+} J_\delta$ existeix, però, podria ser $+\infty$. D'altra banda però

$$J_\delta := \int_\delta^1 - \frac{\ln t}{t^{1/2}} dt = \int_\delta^1 \frac{t^{1/4} \ln \frac{1}{t}}{t^{3/4}} dt \leq M \int_\delta^1 \frac{dt}{t^{3/4}} dt = 4M \left[t^{1/4} \right]_\delta^1 = 4M(1 - \delta^{1/4}) \leq 4M \quad (3)$$

per tot $0 < \delta < 1$, amb M independent de δ . Aleshores $\lim_{\delta \rightarrow 0^+} J_\delta < +\infty$, la qual cosa implica la convergència de la integral I a (1).

REMARCA 2.1. en (3), $M := \sup_{0 < t \leq 1} h(t)$, amb $h(t) := t^{1/4} \ln(1/t)$, $t > 0$. Es comprovar $M = 4/e$. En efecte, la funció $h(t)$ és derivable en tot el seu camp de definició i la seva derivada

$$h'(t) = -\frac{t^{-3/4}}{4} \ln t - t^{-3/4} = -\frac{t^{-3/4}}{4} (\ln t + 4),$$

només s'anul·la en $\hat{t} = 1/e^4 < 1$. Com que d'altra banda, $h(t) > 0$ per $0 < t < 1$, $h(1) = 0$ i $\lim_{t \rightarrow 0^+} h(t) = 0$; resulta $M := \sup_{0 < t \leq 1} h(t) = h(1/e^4) = 4/e$.

c) Descomposarem la integral del enunciat com a suma de dues integrals:

$$I := \int_0^\infty \frac{(\ln x)^2}{1+x^2} dx = I_1 + I_2$$

amb,

$$I_1 := \int_0^1 \frac{(\ln x)^2}{1+x^2} dx, \quad I_2 := \int_1^{+\infty} \frac{(\ln x)^2}{1+x^2} dx.$$

Veiem que I_1 és no acotada prop del 0, donat que el límit de la funció subintegral és:

$$\lim_{x \rightarrow 0^+} f(x) = \lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{(\ln x)^2}{1+x^2} = +\infty,$$

mentre que l'interval d'integració $[1, +\infty)$ a I_2 és no acotat. Així tenim que I_1 , I_2 són integrals impròpies de segona i primera espècie respectivament. D'una banda, tenim:

$$\begin{aligned} I_1(\delta) &:= \int_\delta^1 \frac{(\ln x)^2}{1+x^2} dx = \\ &\int_\delta^1 \frac{(x^{1/4} \ln x)^2}{x^{1/2}(1+x^2)} dx \leq M^2 \int_\delta^1 \frac{dx}{x^{1/2}} = M^2 \left[x^{1/2} \right]_\delta^1 = M^2 (1 - \sqrt{\delta}) \leq 2M^2, \end{aligned}$$

per tot $0 < \delta < 1$ i on

$$M = \sup_{0 < t \leq 1} (-t^{1/4} \ln t) = 4/e \implies \sup_{0 < t \leq 1} (-t^{1/4} \ln t)^2 = M^2 = 16/e^2$$

(veure la remarca 2.1 al final de l'apartat b)), i d'aquí l'acotació de la integral $I_1(\delta)$ de dalt. Com que $I_1(\delta)$ creix monotònicament quan δ decreix, i. e.: $I_1(\delta_1) \geq I_1(\delta_2)$ per tot $0 < \delta_1 \leq \delta_2 < 1$. Això prova que el límit $I_1 = \lim_{\delta \rightarrow 0^+} I_1(\delta)$ existeix i és finit. Aquí es conclou la convergència de la integral I_1 .

D'altra banda, per estudiar la convergència de la integral I_2 ,

$$\begin{aligned} I_2(b) &:= \int_1^b \frac{(\ln x)^2}{1+x^2} dx \leq \int_1^b \frac{(\ln x)^2}{x^2} dx \\ &= \int_1^b \left(\frac{\ln x}{x^{1/4}} \right)^2 \frac{dx}{x^{3/2}} \leq \frac{16}{e^2} \int_1^b \frac{dx}{x^{3/2}} = \frac{16}{e^2} \left[\frac{-2}{\sqrt{x}} \right]_1^b = \frac{32}{e^2} \left(1 - \frac{1}{\sqrt{b}} \right) \leq \frac{32}{e^2}, \quad (4) \end{aligned}$$

per tot $b > 1$. Com que $I_2(b)$ creix monotònicament amb b , i. e.: $I_2(b_2) \geq I_2(b_1)$, per $b_2 \geq b_1 > 1$, el límit $\lim_{b \rightarrow +\infty} I_2(b)$, existeix i de l'acotació (4) es dedueix que és finit. Així doncs es conclou que la integral I_2 és convergent.

REMARCA 2.2. Veiem que a (4) s'ha fet servir la següent acotació de la funció subintegral:

$$0 \leq \frac{(\ln x)^2}{1+x^2} \leq \frac{(\ln x)^2}{x^2} \leq \left(\frac{\ln x}{x^{1/4}} \right)^2 \frac{1}{x^{3/2}} \leq \frac{16/e^2}{x^{3/2}}, \quad \text{per tot } x \geq 1$$

on s'ha tingut en compte que $\sup_{x \geq 1} (x^{-1/4} \ln x)^2 = 16/e^2$. En efecte, sigui $h(x) := x^{-1/4} \ln x$, $x > 0$; llavors la seva derivada, $h'(x) = x^{-3/4}(4 - \ln x)/4$ és $h'(x) > 0$ per $0 < x < e^4$ mentre que $h'(x) < 0$ per $x > e^4 > 1$. Com que, d'altra banda és $h(1) = 1 \ln 1 = 0$ i $\lim_{x \rightarrow +\infty} h(x) = \lim_{x \rightarrow +\infty} x^{-1/4} \ln x = 0$, tenim que $h(x)$ assoleix el seu màxim absolut a l'interval $[1, +\infty)$ al punt $x = e^4$, on val $h(e^4) = e^{-1} \ln e^4 = 4/e$, i. e.:

$$\sup_{x \geq 1} (x^{-1/4} \ln x) = \frac{4}{e} \implies \sup_{x \geq 1} (x^{-1/4} \ln x)^2 = \frac{16}{e^2}.$$

Això completa l'apartat c).▷

4. Siguin $f_n(x) = \frac{1}{\cosh^n x}$, $n = 1, 2, 3, \dots$

a) Proveu que la integral $I_n = \int_{-\infty}^{+\infty} f_n$ és convergent, b) $I_n = \frac{n-2}{n-1} I_{n-2}$, c) Calculeu I_n per tot $n = 1, 2, 3, \dots$

◁ **Solució.** a) Podem re-escriure la integral $\int_{-\infty}^{+\infty} f_n(x) dx$ com,

$$\begin{aligned} \int_{-\infty}^{+\infty} f_n(x) dx &= \int_{-\infty}^{+\infty} \frac{dx}{\cosh^n x} = \\ &= 2 \int_0^{+\infty} \frac{dx}{\cosh^n x} = 2 \int_0^{+\infty} \left(\frac{2}{e^x + e^{-x}} \right)^n dx = 2^{n+1} \int_0^{+\infty} \frac{e^{-nx}}{(1 + e^{-2x})^n} dx, \end{aligned}$$

on hem fet servir que $\cosh x$ és una funció parella definida en tot $\mathbb{R}$. Tenim que la funció subintegral,

$$g_n(x) := \frac{e^{-nx}}{(1 + e^{-2x})^n} \in CT([0, b])$$

per tot $b > 0$ i amb $n \in \mathbb{N}$. Per tant, si definim $J_n(b) := \int_0^b g_n(x) dx$ amb $b > 0$, les integrals impròpies vénen donades pel límits:

$$I_n = \int_{-\infty}^{+\infty} f_n(x) dx = 2^{n+1} \lim_{b \rightarrow +\infty} J_n(b). \quad (5)$$

Com que d'altra banda: $g_n(x) \geq 0$ per tot $x \geq 0$ i tota $n \in \mathbb{N}$, les $J_n(b)$ creixen monotònicament amb b i els límits en (5) existeixen (per totes les $n \in \mathbb{N}$) però podrien ser $+\infty$. Ara bé:

$$J_n(b) = \int_0^b \frac{e^{-nx}}{(1 + e^{-2x})^n} dx \leq \int_0^b e^{-nx} dx = -\frac{1}{n} [e^{-nx}]_{x=0}^{x=b} = \frac{1}{n} (1 - e^{-nb}) \leq 1,$$

per tot $b > 0$ i tota $n = 1, 2, 3, \dots$ ($n \in \mathbb{N}$). Aleshores $\lim_{b \rightarrow +\infty} J_n(b) < +\infty$ i de (5) es deriva la convergència de les integrals I_n , per $n \in \mathbb{N}$.

b) Es comprova integrant per parts:

$$\begin{aligned} I_n &= \int_{-\infty}^{+\infty} \frac{dx}{\cosh^n x} = 2 \int_0^{+\infty} \frac{dx}{\cosh^n x} = \left\{ \begin{array}{l} u = \frac{1}{\cosh^{n-2} x} \Rightarrow du = -(n-2) \frac{\sinh x}{\cosh^{n-1} x} dx, \\ dv = \frac{1}{\cosh^2 x} \Rightarrow v = \tanh x \end{array} \right\} \\ &= 2 \lim_{b \rightarrow +\infty} \left[\frac{\tanh x}{\cosh^{n-1} x} \right]_0^b + 2(n-2) \int_0^{+\infty} \frac{\sinh^2 x}{\cosh^n x} dx = 2(n-2) \int_0^{+\infty} \frac{\cosh^2 x - 1}{\cosh^n x} dx \\ &= 2(n-2) \int_0^{+\infty} \frac{dx}{\cosh^{n-2} x} - 2(n-2) \int_0^{+\infty} \frac{dx}{\cosh^n x} = (n-2) I_{n-2} - (n-2) I_n \end{aligned}$$

d'on, aïllant I_n s'obté: $I_n = \frac{n-2}{n-1} I_{n-2}$, per $n = 3, 4, \dots$

REMARCA 2.3. En el càlcul de dalt s'ha fet servir que la funció subintegral, $\cosh^{-n} x$, $n = 1, 2, 3, \dots$ és parella, mentre que d'altra banda és immediat que el límit que apareix en fer la integració per parts, i. e.:

$$\lim_{b \rightarrow +\infty} \left[\frac{\tanh x}{\cosh^{n-1} x} \right]_0^b = \lim_{b \rightarrow +\infty} \frac{\tanh b}{\cosh^{n-2} b} = 0.$$

c) Càlcul de I_n . Com que $\cosh^{-n} x$ és una funció parella i $CT([0, b])$ per tot $b > 0$ i per tot $n \in \mathbb{N}$, tenim:

$$I_1 = \int_{-\infty}^{+\infty} \frac{dx}{\cosh x} = 4 \int_0^{+\infty} \frac{dx}{e^x + e^{-x}} = 4 \lim_{b \rightarrow +\infty} \int_0^b \frac{e^x}{1 + e^{2x}} dx =$$

$$4 \lim_{b \rightarrow +\infty} [\arctan e^x]_0^b = 4 \lim_{b \rightarrow +\infty} \left(\arctan e^b - \frac{\pi}{4} \right) = 4 \left(\frac{\pi}{2} - \frac{\pi}{4} \right) = 4 \times \frac{\pi}{4} = \pi,$$

per $n = 1$,

$$I_2 = \int_{-\infty}^{+\infty} \frac{dx}{\cosh^2 x} =$$

$$2 \int_0^{+\infty} \frac{dx}{\cosh^2 x} = 2 \lim_{b \rightarrow +\infty} \int_0^b \frac{dx}{\cosh^2 x} = 2 \lim_{b \rightarrow +\infty} [\tanh x]_0^b = 2 \lim_{b \rightarrow +\infty} \tanh b = 2,$$

per $n = 2$. A partir d'aquí, amb la fórmula de recurrència probada a l'apartat anterior hom obté,

$$I_1 = \pi, \quad I_2 = 2, \quad I_3 = \frac{\pi}{2}, \quad I_4 = \frac{2}{3} \times 2, \quad I_5 = \frac{3 \cdot 1}{4 \cdot 2 \cdot 1} \pi = \frac{3!!}{4!!} \pi, \quad I_6 = \frac{4 \cdot 2 \cdot 1}{5 \cdot 3 \cdot 1} \times 2 = \frac{4!!}{5!!} \times 2,$$

$$I_7 = \frac{5 \cdot 3 \cdot 1}{6 \cdot 4 \cdot 2 \cdot 1} \pi = \frac{5!!}{6!!} \pi, \quad I_8 = \frac{6 \cdot 4 \cdot 2 \cdot 1}{7 \cdot 5 \cdot 3 \cdot 1} \times 2 = \frac{6!!}{7!!} \times 2, \quad I_9 = \frac{7 \cdot 5 \cdot 3 \cdot 1}{8 \cdot 6 \cdot 4 \cdot 2 \cdot 1} \pi = \frac{7!!}{8!!} \pi, \dots$$

d'on, per inducció, es comprova d'immediat que:

$$I_{2p} = \frac{(2p-2)!!}{(2p-1)!!} \times 2, \quad I_{2p+1} = \frac{(2p-1)!!}{(2p)!!} \pi,$$

per $p = 1, 2, 3, \dots$, mentre que $I_1 = \pi$, tal com ja s'ha obtingut dalt pel càlcul directe. $\triangleright$

5. Proveu que les integrals

$$A = \int_0^1 \frac{\ln x}{1-x^2} dx, \quad B = \int_0^1 \frac{\ln x}{1-x} dx, \quad C = \int_0^1 \frac{\ln x}{1+x} dx$$

són convergents i que $B + C = 2A$, $A - C = B/4$.

$\triangleleft$ **Solució.** Denotem les funcions subintegrals:

$$f_A(x) := \frac{\ln x}{1-x^2} = \frac{1}{1+x} \frac{\ln x}{1-x} = \frac{1}{1+x} f_B(x), \quad f_B(x) := \frac{\ln x}{1-x}, \quad f_C(x) := \frac{\ln x}{1+x},$$

a més veiem que: $f_A(x) \leq 0$, $f_B(x) \leq 0$, $f_C(x) \leq 0$ per $0 < x < 1$; és a dir, les tres funcions subintegrals són contínues i de signe constant a l'interval $(0, 1)$.

Comencem amb la integral B . Veiem que $f_B \in CT([b, 1])$ per tot $0 < b < 1$, ja que és contínua sobre aquests intervals i el límit,

$$\lim_{x \rightarrow 1^-} f_B(x) = \lim_{x \rightarrow 1^-} \frac{f_B(x)}{1-x}$$

$$= \lim_{x \rightarrow 1^-} \frac{\ln(1-(1-x))}{1-x} = \lim_{x \rightarrow 1^-} \frac{-(1-x) + R_2(1-x)}{1-x} = \lim_{x \rightarrow 1^-} \left(-1 + \frac{R_2(1-x)}{1-x} \right) = -1.$$

Per tant $B_2 := \int_b^1 \frac{\ln x}{1-x} dx$ és convergent. Per estudiar la convergència prop de $x = 0$, i. e., la de la integral

$$B_1 := \int_0^b \frac{\ln x}{1-x} dx, \quad 0 < b < 1,$$

apliquem el criteri de comparació per quocient amb $g(x) = \ln x$ que és negativa (per tant, de signe constant) a l'interval $(0, b)$, $0 < b < 1$. Llavors,

$$\lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{\ln x / (1-x)}{\ln x} = \lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{1}{1-x} = 1 \implies \int_0^b \frac{\ln x}{1-x} dx \sim \int_0^b \ln x dx$$

per $0 < b < 1$, i com que $\int_0^b \ln x \, dx$, és convergent per tot $b > 0$ (veure exercici 1, apartat (b)), la integral $B = B_1 + B_2$ es també convergent. Per la integral A tenim:

$$\lim_{x \rightarrow 1^-} f_A(x) = \lim_{x \rightarrow 1^-} \frac{f_B(x)}{1+x} = -\frac{1}{2}.$$

Amb la qual cosa $A_2 = \int_b^1 f_A(x) \, dx$ amb $0 < b < 1$ és convergent. D'altra banda, aplicant comparació per quocient:

$$\lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{f_A(x)}{f_B(x)} = \lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{1}{1+x} = 1 \implies A_1 := \int_0^b f_A(x) \, dx \sim B_1 := \int_0^b f_B(x) \, dx,$$

per tot $0 < b < 1$. I com que B_1 és convergent segons ja s'ha vist, també ho és A_1 i en conseqüència la integral $A = A_1 + A_2$ és convergent.

Per últim la integral C és també convergent. En efecte, aplicant el criteri del quocient,

$$\lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{f_C(x)}{\ln x} = \lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{1}{1+x} = 1 \implies \int_0^1 \frac{\ln x}{1+x} \, dx \sim \int_0^1 \ln x \, dx$$

i com ja es va assenyalar dalt, $\int_0^1 \ln x \, dx$ és convergent: $\ln x$ és contínua a l'interval $[\delta, 1]$, per tot $0 < \delta < 1$; i el límit

$$\lim_{\delta \rightarrow 0^+} \int_{\delta}^1 \ln x \, dx = \lim_{\delta \rightarrow 0^+} [x \ln x - x]_{\delta}^1 = \lim_{\delta \rightarrow 0^+} (-1 - \delta \ln \delta + \delta) = -1,$$

existeix i és finit; per tant $\int_0^1 \ln x \, dx = -1$.

Així hem provat que les integrals A , B i C són convergents. A més:

$$B + C = 2 \int_0^1 \frac{\ln x}{1-x^2} \, dx = 2A,$$

$$A - C = \int_0^1 \frac{x \ln x}{1-x^2} \, dx = \left\{ \begin{array}{l} \text{c. v. :} \\ t = x^2 \Rightarrow 2x \, dx, \\ x = 0 \Rightarrow t = 0, \\ x = 1 \Rightarrow t = 1. \end{array} \right\} = \frac{1}{2} \int_0^1 \frac{\ln \sqrt{t}}{1-t} \, dt = \frac{1}{4} \int_0^1 \frac{\ln t}{1-t} \, dt = \frac{B}{4} \triangleright$$

6. Siguin $p(x)$, $q(x)$ polinomis de grau n i $n+1$ respectivament, amb n senar i $q(x) \neq 0$, $x \in \mathbb{R}$. Proveu que existeix $\lim_{R \rightarrow +\infty} \int_{-R}^R \frac{p(x)}{q(x)} \, dx$.

< Solució. $q(x)$ és de grau $n+1$ parell (ja que n és senar, segons l'enunciat). El "truquet" en aquest problema consisteix en dividir $p(x)$ entre $q'(x)$: $p(x) = Aq'(x) + r(x)$, on $A = \frac{p_n}{(n+1)q_{n+1}} \neq 0$ i $r(x)$

és un polinomi de grau $\leq n+1$. Així:

$$\int_{-R}^R \frac{p(x)}{q(x)} \, dx = A \int_{-R}^R \frac{q'(x)}{q(x)} \, dx + \int_{-R}^R \frac{r(x)}{q(x)} \, dx = A \left| \frac{q(x)}{q(x)} \right|_{-R}^R + J_R, \quad \text{on} \quad J_R := \int_{-R}^R \frac{r(x)}{q(x)} \, dx.$$

Ara, com que $q(x)$ és un polinomi de grau parell:

$$\lim_{R \rightarrow +\infty} \frac{q(R)}{q(-R)} = 1 \implies \lim_{R \rightarrow +\infty} \int_{-R}^R \frac{p(x)}{q(x)} \, dx = \lim_{R \rightarrow +\infty} J_R. \quad (6)$$

Si aquest últim límit existeix, com veurem que és el cas. En efecte: sabem que grau $r(x) \leq n-1$ i grau $q(x) = n+1$, tenim que $\lim_{x \rightarrow \pm\infty} x^2 r(x)/q(x) \in \mathbb{R}$ (en particular serà 0 quan grau $r(x) < n-1$); així:

$$\lim_{x \rightarrow \pm\infty} x^2 \frac{p(x)}{q(x)} = \begin{cases} 0, & \text{quan grau } r(x) < n-1, \\ \frac{r_{n-1}}{q_{n+1}}, & \text{quan grau } r(x) = n-1. \end{cases}$$

Tenint ara en compte que $p(x)/q(x) \in \mathcal{C}(\mathbb{R})$ (ja que $p(x), q(x)$ són polinomis amb $q(x) \neq 0$ per tot $x \in \mathbb{R}$) i que les integrals

$$\int_{-\infty}^0 \frac{dx}{x^2}, \quad \int_0^{+\infty} \frac{dx}{x^2}$$

són convergents; tenim —pel criteri de Pringsheim-Riemann—, que ho són també les integrals impròpies

$$\int_{-\infty}^0 \frac{r(x)}{q(x)} dx = \lim_{R \rightarrow +\infty} \int_{-R}^0 \frac{r(x)}{q(x)} dx, \quad \int_0^{+\infty} \frac{r(x)}{q(x)} dx = \lim_{R \rightarrow +\infty} \int_0^R \frac{r(x)}{q(x)} dx.$$

Queda clar doncs que el límit

$$\begin{aligned} \lim_{R \rightarrow +\infty} J_R &= \lim_{R \rightarrow +\infty} \int_{-R}^R \frac{r(x)}{q(x)} dx = \lim_{R \rightarrow +\infty} \int_{-R}^0 \frac{r(x)}{q(x)} dx + \lim_{R \rightarrow +\infty} \int_0^R \frac{r(x)}{q(x)} dx \\ &= \int_{-\infty}^0 \frac{r(x)}{q(x)} dx + \int_0^{+\infty} \frac{r(x)}{q(x)} dx = \int_{-\infty}^{+\infty} \frac{r(x)}{q(x)} dx \end{aligned}$$

existeix i en conseqüència (segons (6)), existeix el límit

$$\int_{-\infty}^{+\infty} \frac{q(x)}{p(x)} dx = \lim_{R \rightarrow +\infty} \int_{-R}^R \frac{q(x)}{p(x)} dx = \lim_{R \rightarrow +\infty} J_R = \lim_{R \rightarrow +\infty} \int_{-R}^R \frac{r(x)}{q(x)} dx = \int_{-\infty}^{+\infty} \frac{r(x)}{q(x)} dx,$$

com es volia provar. $\triangleright$

7. (a) Demostreu que $\int_0^{+\infty} \frac{\sin x}{x} dx$ és convergent.

(b) Estudieu la convergència de $\int_0^1 x \sin \frac{1}{x} dx$, $\int_1^{+\infty} x \sin \frac{1}{x} dx$.

(c) Ídem, segons α , de $\int_0^1 \frac{\sin x}{x^\alpha} dx$, $\int_1^{+\infty} \frac{\sin x}{x^\alpha} dx$.

(d) Ídem, segons α, β de $\int_0^1 \frac{\sin x^\beta}{x^\alpha} dx$, $\int_1^{+\infty} \frac{\sin x^\beta}{x^\alpha} dx$.

$\triangleleft$ **Solució.** (a) la funció $f(x) := \frac{\sin x}{x}$ és contínua per $x > 0$ i $\lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{\sin x}{x} = 1$, per tant la funció és

elementalment integrable i la integral $I_1 := \int_0^1 \frac{\sin x}{x} dx$ és “pròpia” i llavors, convergent. Per estudiar la seva integral a l'interval $[1, +\infty)$, integrem per parts:

$$\begin{aligned} I_2 &:= \int_1^{+\infty} \frac{\sin x}{x} dx \\ &= \left\{ \begin{array}{l} u = \frac{1}{x}, \quad \text{and then: } u' = -\frac{1}{x^2}, \\ v' = \sin x, \quad \text{and then: } v = -\cos x. \end{array} \right\} = \left[-\frac{\cos x}{x} \right]_1^{+\infty} - \int_1^{+\infty} \frac{\cos x}{x^2} dx. \quad (7) \end{aligned}$$

Aquí:

$$\left[-\frac{\cos x}{x} \right]_1^{+\infty} = \lim_{K \rightarrow +\infty} \left[-\frac{\cos x}{x} \right]_1^K = \cos 1 - \lim_{K \rightarrow +\infty} \frac{\cos K}{K} = \cos 1,$$

mentre que la integral:

$$I_3 := \int_1^{+\infty} \frac{\cos x}{x^2} dx,$$

és absolutament convergent. En efecte, com que

$$0 \leq \frac{|\cos x|}{x^2} \leq \frac{1}{x^2}, \text{ per tot } x \geq 1, \text{ llavors:}$$

$$\int_1^{+\infty} \frac{dx}{x^2} \text{ CONV.} \implies \int_1^{+\infty} \frac{|\cos x|}{x^2} dx \text{ CONV.}$$

(comparació per majorització), d'on resulta que la integral I_3 és (absolutament) convergent. En consqüència I_2 en (7) també ho és i; per últim, com que la integral de l'apartat (a) de l'enunciat és:

$$\begin{aligned} I_1 &:= \int_0^1 \frac{\sin x}{x} dx, & I_2 &:= \int_1^{+\infty} \frac{\sin x}{x} dx, \\ I &:= \int_0^{+\infty} \frac{\sin x}{x} dx = \int_0^1 \frac{\sin x}{x} dx + \int_1^{+\infty} \frac{\sin x}{x} dx, & \text{i.e.: } I &:= I_1 + I_2; \end{aligned}$$

queda provada doncs la convergència d'aquesta.

(b) La funció $g(x) := x \sin \frac{1}{x}$ és elementalment integrable a l'interval $[0, 1]$, ja que és contínua a l'interval $(0, 1)$ i els límits als extrems són

$$\lim_{x \rightarrow 0^+} x \sin \frac{1}{x} = 0, \quad \lim_{x \rightarrow 1^-} x \sin \frac{1}{x} = \sin 1,$$

per tant la integral $\int_0^1 x \sin \frac{1}{x} dx$ és "pròpia" i així, convergent.

D'altra banda, la funció $g(x)$ és contínua per $x \geq 1$ però com que existeix el límit:

$$\lim_{x \rightarrow +\infty} x \sin \frac{1}{x} = 1 (\neq 0), \text{ la integral: } \int_1^{+\infty} x \sin \frac{1}{x} dx \text{ és DIV.,}$$

ja que no satisfà la *condició necessària de convergència* de Cauchy.

(c) Per estudiar la primera integral, veiem que per a qualsevol $\alpha \in \mathbb{R}$, la funció $h(x) := \frac{\sin x}{x^\alpha}$ és contínua per $x \neq 0$ i positiva per $0 < x \leq 1$. Aplicant el criteri de comparació per quocient:

$$\lim_{x \rightarrow 0^+} x^{\alpha-1} \frac{\sin x}{x^\alpha} = \lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{\sin x}{x} = 1 \implies \int_0^1 \frac{\sin x}{x^\alpha} dx \sim \int_0^1 \frac{dx}{x^{\alpha-1}} \text{ CONV.} \Leftrightarrow \alpha < 2,$$

d'on resulta que la integral $\int_0^1 \frac{\sin x}{x^\alpha} dx$ també és convergent si, i només si $\alpha < 2$.

Per la segona de les integrals de l'apartat (c), procedirem de manera diferent, segons $\alpha > 0$ ó $\alpha \leq 0$. En el primer cas, integrem per parts:

$$\begin{aligned} \int_1^{+\infty} \frac{\sin x}{x^\alpha} dx \\ = \left\{ \begin{array}{l} u = x^{-\alpha}, \quad \text{and then: } u' = -\alpha x^{-\alpha-1} \\ v' = \sin x, \quad \text{and then: } v = -\cos x. \end{array} \right\} = \left[-\frac{\cos x}{x^\alpha} \right]_1^{+\infty} - \alpha \int_1^{+\infty} \frac{\cos x}{x^{1+\alpha}} dx. \end{aligned}$$

En aquest cas, per $\alpha > 0$ tenim, d'una banda:

$$\left[-\frac{\cos x}{x^\alpha} \right]_1^{+\infty} = \lim_{K \rightarrow +\infty} \left[-\frac{\cos x}{x^\alpha} \right]_1^K = \cos 1 - \lim_{K \rightarrow +\infty} \frac{\cos K}{K^\alpha} = \cos 1,$$

mentre que per altra part,

$$0 < \frac{|\cos x|}{x^{1+\alpha}} \leq \frac{1}{x^{1+\alpha}}, \text{ per tot } x \geq 1, \text{ llavors; com que la integral } \int_1^{+\infty} \frac{dx}{x^{1+\alpha}} \text{ és CONV.}$$

($1 + \alpha > 1$, donat que $\alpha > 0$); la integral

$$\int_1^{+\infty} \frac{|\cos x|}{x^{1+\alpha}} dx \text{ és CONV.; i per tant la integral: } \int_1^{+\infty} \frac{\cos x}{x^{1+\alpha}} dx \text{ és (ABS.) CONV.}$$

Per estudiar la convergència de $\int_1^{+\infty} \frac{\sin x}{x^\alpha} dx$ quan $\alpha \leq 0$ considerarem, per $p \in \mathbb{N}$ ($p = 1, 2, 3, \dots$):

$$\begin{aligned} \left| \int_{2p\pi}^{(2p+1)\pi} \frac{\sin x}{x^\alpha} dx \right| &= \frac{1}{\xi_p^\alpha} \left| \int_{2p\pi}^{(2p+1)\pi} \sin x dx \right| \\ &= \frac{1}{\xi_p^\alpha} \int_{2p\pi}^{(2p+1)\pi} \sin x dx = \frac{1}{\xi_p^\alpha} \int_0^\pi \sin x dx \geq 2(2p\pi)^{-\alpha} \geq 2, \end{aligned} \quad (8)$$

on en el segon pas, hem aplicat el teorema del valor mitjà del càlcul integral, per tant:

$$2\pi p \leq \xi_p \leq (2p+1)\pi \implies \xi_p^{-\alpha} \geq (2\pi p)^{-\alpha},$$

per a qualsevol $\alpha \leq 0$ i per tot $p = 1, 2, 3, \dots$. Tenint en compte (8) el Criteri de Cauchy ens assegura que la integral divergeix quan $\alpha \leq 0$.

REMARCA 2.4. Aquí apliquem el Criteri de Cauchy amb els quantificadors “canviats”, i. e.: si existeix un nombre positiu ε tal que per tot nombre $M > 0$ és $\left| \int_{x_1}^{x_2} f \right| \geq \varepsilon$, per algun perell de valors x_1, x_2 .

Aquí només cal agafar $\varepsilon = 2$ i aleshores, per un $M > 0$ donat es pot agafar $x_1 = 2\pi p$, $x_2 = (2p+1)\pi$, amb⁽¹⁾ $p = \left\lfloor \frac{M}{2\pi} \right\rfloor + 1$. Resumint:

$$\int_0^1 \frac{\sin x}{x^\alpha} dx \text{ CONV.} \iff \alpha < 2, \quad (9)$$

$$\int_1^{+\infty} \frac{\sin x}{x^\alpha} dx \text{ CONV.} \iff \alpha > 0. \quad (10)$$

REMARCA 2.5. De fet, és immediat comprovar (criteri de comparació per majorització) que aquesta última és absolutament convergent per $\alpha > 1$. En efecte:

$$0 < \frac{|\sin x|}{x^\alpha} \leq \frac{1}{x^\alpha}, \text{ per tot } x \geq 1; \text{ i com que la integral } \int_1^{+\infty} \frac{dx}{x^\alpha} \text{ és CONV. per } \alpha > 1,$$

llavors $\int_1^{+\infty} \frac{|\sin x|}{x^\alpha} dx$ és CONV. per $\alpha > 1$ i, en conseqüència $\int_1^{+\infty} \frac{\sin x}{x^\alpha} dx$ és (ABS.) CONV. per $\alpha > 1$.

(d) Estudiem primer la integral $I_{\alpha,\beta} := \int_0^1 \frac{\sin x^\beta}{x^\alpha} dx$; analitzant per separat els casos en què $\beta = 0$, $\beta > 0$ i $\beta < 0$.

I) Per $\beta = 0$, tenim:

$$I_{\alpha,0} := \int_0^1 \frac{\sin x^0}{x^\alpha} dx = \int_0^1 \frac{\sin 1}{x^\alpha} dx,$$

que és convergent si, i només si $\alpha < 1$.

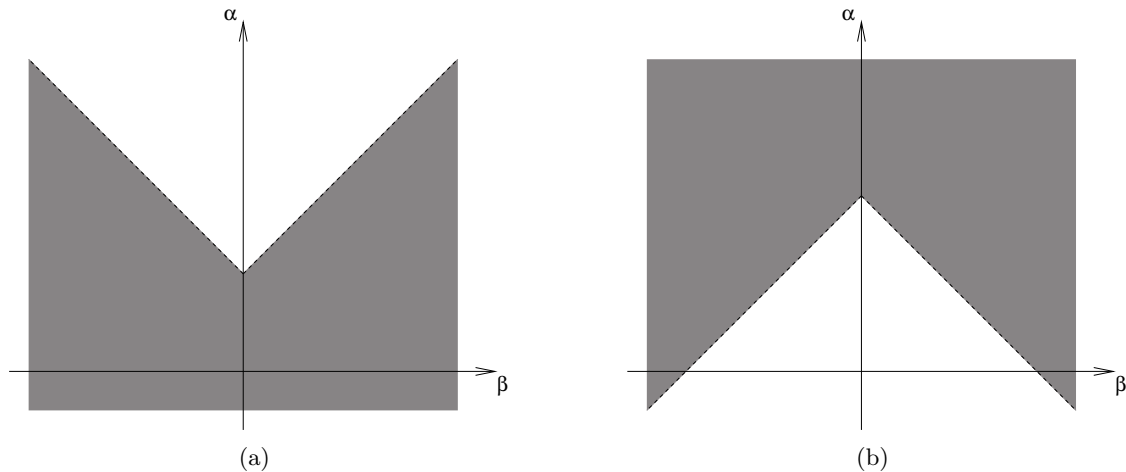
II) Per $\beta > 0$:

$$I_{\alpha,\beta} := \int_0^1 \frac{\sin x^\beta}{x^\alpha} dx = \left\{ \begin{array}{l} \text{c. v.:} \\ t = x^\beta \implies dx = \frac{1}{\beta} x^{\frac{1-\beta}{\beta}} dt, \\ x = 0 \implies t = 0, \\ x = 1 \implies t = 1. \end{array} \right\} = \frac{1}{\beta} \int_0^1 \frac{\sin t}{t^{\frac{\alpha+\beta-1}{\beta}}} dt, \quad (11)$$

i aplicant les conclusions de l'apartat (c) —veure (9)—, la integral (11) és convergent si, i només si:

$$\frac{\alpha + \beta - 1}{\beta} < 2 \stackrel{(\beta > 0)}{\iff} \alpha + \beta - 1 < 2\beta \iff \alpha < 1 + \beta.$$

⁽¹⁾Aquí $\lfloor \cdot \rfloor$ representa la funció “part entera”, i. e., per $x \in \mathbb{R}$, $\lfloor x \rfloor = \sup\{z \in \mathbb{Z} : z \leq x\}$.

Figura 1. (a): Regió de convergència al pla (β, α) de la integral $I_{\alpha, \beta}$, donada per $\mathfrak{C}_{\alpha, \beta}$ definit per (13). (b): Regió de convergència de la integral $J_{\alpha, \beta}$ al pla (β, α) donada per $\mathfrak{D}_{\alpha, \beta}$ definit per (14).

III) Per $\beta < 0$:

$$I_{\alpha, \beta} := \int_0^1 \frac{\sin x^\beta}{x^\alpha} dx = \left\{ \begin{array}{l} \text{c. v.:} \\ t = x^\beta \implies dx = \frac{1}{\beta} x^{\frac{1-\beta}{\beta}} dt, \\ x \rightarrow 0^+ \implies t \rightarrow +\infty, \\ x = 1 \implies t = 1. \end{array} \right\} = -\frac{1}{\beta} \int_1^{+\infty} \frac{\sin t}{t^{\frac{\alpha+\beta-1}{\beta}}} dt, \quad (12)$$

Com al cas anterior, aplicant els criteris de l'apartat (c) —veure (10)—, tenim que la integral (12) és convergent si i només si:

$$\frac{\alpha + \beta - 1}{\beta} > 0 \stackrel{(\beta < 0)}{\iff} \alpha + \beta - 1 < 0 \iff \alpha < 1 - \beta.$$

Així doncs, la integral $I_{\alpha, \beta}$ és convergent a la regió del pla (α, β) definida per

$$\mathfrak{C}_{\alpha, \beta} := \{(\alpha, \beta) \in \mathbb{R}^2 : \alpha < 1 + |\beta|\}, \quad (13)$$

(veure figura 1(a)).

De manera semblant, per discutir la convergència de la integral $J_{\alpha, \beta} := \int_1^{+\infty} \frac{\sin x^\beta}{x^\alpha} dx$, també analitzarem per separat els casos $\beta = 0$, $\beta > 0$ i $\beta < 0$

I) Per $\beta = 0$:

$$J_{\alpha, 0} := \int_0^1 \frac{\sin x^0}{x^\alpha} dx = \int_0^1 \frac{\sin 1}{x^\alpha} dx,$$

que és convergent si, i només si $\alpha > 1$.

II) Per $\beta > 0$:

$$J_{\alpha, \beta} := \int_1^{+\infty} \frac{\sin x^\beta}{x^\alpha} dx = \left\{ \begin{array}{l} \text{c. v.:} \\ t = x^\beta \implies dx = \frac{1}{\beta} x^{\frac{1-\beta}{\beta}} dt, \\ x = 1 \implies t = 1, \\ x \rightarrow +\infty \implies t \rightarrow +\infty. \end{array} \right\} = \frac{1}{\beta} \int_1^{+\infty} \frac{\sin t}{t^{\frac{\alpha+\beta-1}{\beta}}} dt$$

que és convergent (apartat (c), veure (10)) si, i només si:

$$\frac{\alpha + \beta - 1}{\beta} > 0 \stackrel{(\beta > 0)}{\iff} \alpha + \beta - 1 > 0 \iff \alpha > 1 - \beta.$$

III) Per $\beta < 0$:

$$J_{\alpha,\beta} := \int_1^{+\infty} \frac{\sin x^\beta}{x^\alpha} dx = \left\{ \begin{array}{l} \text{c. v.:} \\ t = x^\beta \implies dx = \frac{1}{\beta} x^{\frac{1-\beta}{\beta}} dt, \\ x = 1 \implies t = 1, \\ x \rightarrow +\infty \implies t \rightarrow 0^+. \end{array} \right\} = -\frac{1}{\beta} \int_0^1 \frac{\sin t}{t^{\frac{\alpha+\beta-1}{\beta}}} dt$$

que és convergent (apartat (c), veure (9)) si, i només si:

$$\frac{\alpha + \beta - 1}{\beta} < 2 \stackrel{(\beta < 0)}{\iff} \alpha + \beta - 1 > 2\beta \iff \alpha > 1 + \beta.$$

Així doncs, la integral $J_{\alpha,\beta}$ és convergent a la regió del pla (α, β) definida per

$$\mathfrak{D}_{\alpha,\beta} := \{(\alpha, \beta) \in \mathbb{R}^2 : \alpha > 1 + |\beta|\}, \quad (14)$$

(veure figura 1(b)). $\triangleright$

8. Estudieu, segons el valor de α , la convergència de $\int_0^1 \frac{x^\alpha - 1}{\ln x} dx$.

$\triangleleft$ **Solució.** La integral pot ser impròpia en 0 i en 1 (a l'interior de l'interval, és contínua). Mirem cap a on tendeix la funció subintegral quan $x \rightarrow 1^-$. De fet: $\lim_{x \rightarrow 1^-} (x^\alpha - 1)/\ln x = 0/0$ (indeterminació), però si es calcula el límit del quocient de les derivades del numerador i del denominador:

$$\lim_{x \rightarrow 1^-} \frac{D(x^\alpha - 1)}{D \ln x} = \lim_{x \rightarrow 1^-} \frac{\alpha x^{\alpha-1}}{1/x} = \lim_{x \rightarrow 1^-} \alpha x^\alpha = 1 \implies \lim_{x \rightarrow 1^-} \frac{x^\alpha - 1}{\ln x} = \alpha$$

(regla de L'Hôpital). Veiem doncs que la integral no és impròpia en $x = 1$ per cap valor de α . En canvi, el comportament de la funció subintegral prop de $x = 0$, depèn del valor de α . En efecte:

- Per $\alpha > 0$, $\lim_{x \rightarrow 0^+} (x^\alpha - 1)/\ln x = 0$.
- Per $\alpha = 0$ la funció subintegral pren el valor constant 0 a l'interval $(0, 1)$, i per tant el seu límit quan $x \rightarrow 0^+$ és també 0.
- Per $\alpha < 0$ resulta la indeterminació $\lim_{x \rightarrow 0^+} (x^\alpha - 1)/\ln x = -\infty/\infty$. En canvi, el quocient de derivades:

$$\lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{D(x^\alpha - 1)}{D(\ln x)} = \lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{\alpha x^{\alpha-1}}{1/x} = \lim_{x \rightarrow 0^+} \alpha x^\alpha = -\infty \implies \lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{x^\alpha - 1}{\ln x} = -\infty$$

(per la regla de L'Hôpital). Llavors, la integral només és impròpia en $x = 0$ i quan $\alpha < 0$. D'altra banda observem que:

$$\frac{x^\alpha - 1}{\ln x} = \frac{x^\alpha}{\ln x} (1 - x^{-\alpha}),$$

i com que $(1 - x^{-\alpha}) \rightarrow 1$ quan $x \rightarrow 0^+$ per $\alpha < 0$, veiem que hi haurà prou amb estudiar, per exemple, la convergència de la integral

$$\int_0^{1/e} \frac{x^\alpha}{\ln x} dx, \quad (15)$$

en el sentit de què, per $\alpha < 0$, la integral de l'enunciat serà convergent si i només si la integral de dalt ho és.⁽²⁾

⁽²⁾En efecte, posant:

$$\int_0^1 \frac{x^\alpha - 1}{\ln x} dx = \int_0^{1/e} \frac{x^\alpha - 1}{\ln x} dx + \int_{1/e}^1 \frac{x^\alpha - 1}{\ln x} dx;$$

la segona és convergent (de fet, la funció subintegral és elementalment integrable), mentre que per la segona, es pot aplicar comparació per quocient amb $x^\alpha/\ln x$:

$$\lim_{x \rightarrow 0^+} \frac{(x^\alpha - 1)/\ln x}{x^\alpha/\ln x} = \lim_{x \rightarrow 0^+} (1 - x^{-\alpha}) = 1$$

quan $\alpha < 0$; i remarquem que $(x^\alpha - 1)/\ln x$ i $x^\alpha/\ln x$ són de signe constant [negatiu], a l'interval $(0, 1)$, i obviant també a l'interval $(0, 1/e) \subset (0, 1)$.

Per estudiar la convergència de la integral (15) farem el canvi de variable $x = e^{-t}$:

$$\int_0^{1/e} \frac{x^\alpha}{\ln x} dx = \left\{ \begin{array}{l} \text{c. v. :} \\ t = -\ln x \Rightarrow dx = -e^{-t} dt, \\ x \rightarrow 0^+ \Rightarrow t \rightarrow +\infty, \\ x = 1/e \Rightarrow t = 1. \end{array} \right\} = - \int_1^{+\infty} \frac{e^{-(\alpha+1)t}}{t} dt. \quad (16)$$

Estudiarem la convergència d'aquesta última integral per $\alpha < 0$. Es distingeixen els casos següents:

- Per $\alpha < -1$ és $\lim_{t \rightarrow +\infty} e^{-(\alpha+1)t}/t = +\infty$ i no es satisfà la condició necessària de Cauchy, amb la qual cosa la integral (16) és divergent i en conseqüència la (15) també divergeix.
- Per $\alpha = -1$ la integral (16) es redueix a

$$\int_1^{+\infty} \frac{dt}{t} = +\infty,$$

que és igualment divergent, la qual cosa implica que la (16) també divergeix.

- En canvi, per $-1 < \alpha < 0$ es té:

$$\lim_{t \rightarrow +\infty} t^2 \frac{e^{-(\alpha+1)t}}{t} = \lim_{t \rightarrow +\infty} t e^{-(\alpha+1)t} = 0.$$

I com que $\int_1^{+\infty} \frac{1}{t^2} dt = 1$ és convergent, el criteri de comparació per quocient ens permet establir la convergència de la integral (16), i d'aquí la de la integral (15).

Finalment, es conclou que la integral $\int_0^1 \frac{x^\alpha - 1}{\ln x} dx$ és convergent si i només si $\alpha > -1$. $\triangleright$

9. Estudieu, segons el valor de α i β , la convergència de

$$\begin{array}{ll} \text{(a) } I_1 = \int_1^e x^\alpha (\ln x)^\beta dx, & \text{(b) } I_2 = \int_e^{+\infty} x^\alpha (\ln x)^\beta dx, \\ \text{(c) } I_3 = \int_0^1 x^\alpha |\ln x|^\beta dx, & \text{(d) } I_4 = \int_0^{+\infty} x^\alpha |\ln x|^\beta dx. \end{array}$$

$\triangleleft$ **Solució.** a) Per $\beta > 0$ no és impròpia mentre que per $\beta < 0$ és no acotada prop de $x = 1$. Com que $x^\alpha (\ln x)^\beta > 0$ per $1 < x < e$, podem aplicar el criteri de Riemann:

$$\lim_{x \rightarrow 1^+} (x-1)^{-\beta} x^\alpha (\ln x)^\beta = \lim_{x \rightarrow 1^+} x^\alpha \left(\frac{\ln x}{x-1} \right)^\beta = 1,$$

per α, β qualssevol. Per tant,

$$\int_1^e \frac{dx}{(x-1)^{-\beta}} \sim \int_1^e x^\alpha (\ln x)^\beta dx$$

i com que la de l'esquerra és convergent si i només si $\beta > -1$ tindrem que

$$I_1 = \int_1^e x^\alpha (\ln x)^\beta dx \text{ conv.} \Leftrightarrow (\alpha, \beta) \in \mathfrak{C}_1 = \{(\alpha, \beta) \in \mathbb{R}^2 : \beta > -1\}. \quad (17)$$

A l'apartat b), per estudiar la convergència de la integral I_2 , introduïrem el canvi de variable $t = \ln x$:

$$\int_e^{+\infty} x^\alpha (\ln x)^\beta dx = \left\{ \begin{array}{l} \text{c. v. :} \\ t = \ln x \Rightarrow dx = e^t dt, \\ x \rightarrow +\infty \Rightarrow t \rightarrow +\infty, \\ x = e \Rightarrow t = 1. \end{array} \right\} = \int_1^{+\infty} t^\beta e^{(\alpha+1)t} dt. \quad (18)$$

Aleshores:

- Si $\alpha > -1$ és $\lim_{t \rightarrow +\infty} t^\beta e^{(\alpha+1)t} = +\infty$ per tot $\beta \in \mathbb{R}$: no es satisfà la condició necessària de Cauchy i la integral (18) divergeix per qualsevol valor de β , i per tant, també la integral I_2 divergeix per qualsevol β quan $\alpha > -1$.

- Si $\alpha = -1$, la integral (18) es redueix a

$$\int_1^{+\infty} t^\beta dt;$$

que és convergent si i només si $\beta < -1$; la qual cosa implica que, quan $\alpha = -1$, I_2 convergeix si i només si $\beta < -1$.

- Si $\alpha < -1$, com que $t^\beta e^{(\alpha+1)t} > 0$ per $t > 0$, podem aplicar comparació per quocient, per exemple amb $1/t^2$, donat que:

$$\lim_{t \rightarrow \infty} t^2 t^\beta e^{(\alpha+1)t} = \lim_{t \rightarrow \infty} t^{2+\beta} e^{(\alpha+1)t} = 0$$

per tot β . Llavors, per $\alpha < -1$:

$$\int_1^{+\infty} \frac{dt}{t^2} \text{ conv.} \Rightarrow \int_1^{+\infty} t^\beta e^{(\alpha+1)t} dt \text{ conv.} \quad \forall \beta \in \mathbb{R} \Rightarrow I_2 \text{ CONV.} \quad \forall \beta \in \mathbb{R}.$$

D'aquesta manera:

$$I_2 \text{ CONV.} \iff (\alpha, \beta) \in \mathfrak{C}_2 := \{(\alpha, \beta) \in \mathbb{R}^2 : \alpha < -1\} \cup \{(\alpha, \beta) \in \mathbb{R}^2 : \alpha = -1, \beta < -1\}. \quad (19)$$

D'altra banda, per l'apartat c) és convenient el canvi: $t = -\ln x$. En efecte,

$$\begin{aligned} I_3 &= \int_0^1 x^\alpha |\ln x|^\beta dx = \int_0^1 x^\alpha (-\ln x)^\beta dx = \left\{ \begin{array}{l} \text{c. v. :} \\ t = -\ln x \Rightarrow dx = -e^{-t} dt, \\ x \rightarrow 0^+ \Rightarrow t \rightarrow +\infty, \\ x = 1 \Rightarrow t = 0. \end{array} \right\} = \\ &= \int_0^\infty t^\beta e^{-(\alpha+1)t} dt = \int_0^1 t^\beta e^{-(\alpha+1)t} dt + \int_1^\infty t^\beta e^{-(\alpha+1)t} dt = I_{3,1} + I_{3,2}. \end{aligned}$$

Primer de tot, és clar que:

$$I_{3,1} := \int_0^1 t^\beta e^{-(\alpha+1)t} dt \sim \int_0^1 \frac{dt}{t^{-\beta}}$$

d'on es dedueix que $I_{3,1}$ és convergent si i només si $\beta > -1$ (per qualsevol α). D'altra banda, per la integral

$$I_{3,2} := \int_1^{+\infty} t^\beta e^{-(\alpha+1)t} dt$$

es té:

- Per $\alpha = -1$: $I_{3,2} = \int_1^{+\infty} t^\beta$, que és convergent si i només si $\beta < -1$.
- Per $\alpha > -1$, com que $\lim_{t \rightarrow +\infty} t^2 t^\beta e^{-(\alpha+1)t} = \lim_{t \rightarrow +\infty} t^{2+\beta} e^{-(\alpha+1)t} = 0$; de l'aplicació del criteri de comparació per quocient resulta que, si $\alpha > -1$:

$$\int_1^{+\infty} \frac{dt}{t^2} \text{ conv.} \Rightarrow \int_1^{+\infty} t^\beta e^{-(\alpha+1)t} dt \text{ conv.} \quad (\text{per qualsevol } \beta).$$

- Per $\alpha < -1$, $\lim_{t \rightarrow +\infty} t^\beta e^{-(\alpha+1)t} = +\infty$ per qualsevol $\beta \in \mathbb{R}$. Llavors la integral $I_{3,2}$ divergeix per qualsevol β quan $\alpha < -1$.

De tot això, es conclou:

$$I_3 \text{ CONV.} \iff (\alpha, \beta) \in \mathfrak{C}_3, \quad (20)$$

essent:

$$\begin{aligned} \mathfrak{C}_3 &= \{(\alpha, \beta) \in \mathbb{R}^2 : \beta > -1\} \cap (\{(\alpha, \beta) \in \mathbb{R}^2 : \alpha = -1, \beta < -1\} \cup \{(\alpha, \beta) \in \mathbb{R}^2 : \alpha > -1\}) \\ &= \{(\alpha, \beta) \in \mathbb{R}^2 : \alpha > -1, \beta > -1\}. \end{aligned}$$

Finalment, la integral I_4 del l'apartat d) es pot posar com:

$$I_4 = \int_0^1 x^\alpha |\ln x|^\beta dx + \int_1^e x^\alpha (\ln x)^\beta dx + \int_e^{+\infty} x^\alpha (\ln x)^\beta dx = I_1 + I_2 + I_3$$

d'on es segueix —tenint en compte (17), (19) i (20)— que:

$$I_4 \text{ CONV.} \iff (\alpha, \beta) \in \mathfrak{C}_1 \cap \mathfrak{C}_2 \cap \mathfrak{C}_3$$

però es comprova d'immediat que $\mathfrak{C}_1 \cap \mathfrak{C}_2 \cap \mathfrak{C}_3 = \emptyset$ (per exemple, en $\mathfrak{C}_2$, $\alpha \leq -1$, mentre que en $\mathfrak{C}_3$, $\alpha > -1$ i per tant els tres conjunts no poden tenir cap element comú). $\triangleright$

10. Estudieu, segons els valors de α i β , la convergència de

$$\int_a^b (b-x)^\alpha |\ln(b-x)|^\beta dx, \quad a < b.$$

$\triangleleft$ **Solució.** Considerem el canvi de variable $t = b - x$. Tenim

$$\int_a^b (b-x)^\alpha |\ln(b-x)|^\beta dx = \left\{ \begin{array}{l} \text{c. v.:} \\ t = b - x \implies dx = -dt, \\ x = a \implies t = b - a, \\ x = b \implies t = 0. \end{array} \right\} = \int_0^{b-a} t^\alpha |\ln t|^\beta dt. \quad (21)$$

A partir d'aquesta última integral, estudiarem per separat els casos en què $0 < b-a < 1$, $0 < b-a = 1$ i $b-a > 1$. Així:

I) Suposarem que $0 < b-a < 1$. Llavors:

$$\begin{aligned} \int_0^{b-a} t^\alpha |\ln t|^\beta dt &= \int_0^{b-a} t^\alpha (-\ln t)^\beta dt \\ &= \left\{ \begin{array}{l} \text{c. v.:} \\ u = -\ln t (\iff t = e^{-u}) \implies dt = -du, \\ 0 < t = b-a < 1 \implies u = -\ln(b-a) > 0, \\ t \rightarrow 0^+ \implies u \rightarrow +\infty. \end{array} \right\} = \int_{-\ln(b-a)}^{+\infty} u^\beta e^{-(1+\alpha)u} du \end{aligned}$$

i és immediat comprovar que:

$$\int_{-\ln(b-a)}^{+\infty} u^\beta e^{-(1+\alpha)u} du \text{ CONV.} \iff \left\{ \begin{array}{l} \alpha > -1, \forall \beta \in \mathbb{R}, \\ \text{or} \\ \alpha = -1, \beta < -1 \end{array} \right\}.$$

En efecte, definim $\sigma = -\ln(b-a)$ (> 0 , quan $0 < b-a < 1$). Per $\alpha > -1$ és $1 + \alpha > 0$. D'altra banda, la funció subintegral, $u^\beta e^{-(1+\alpha)u} > 0$, per $u > 0$ i a més

$$\lim_{u \rightarrow +\infty} u^2 u^\beta e^{-(1+\alpha)u} = \lim_{u \rightarrow +\infty} u^{2+\beta} e^{-(1+\alpha)u} = 0,$$

per tot $\beta \in \mathbb{R}^2$.

II) Quan $0 < b-a = 1$ la integral (21) queda:

$$\int_0^{b-a} t^\alpha |\ln t|^\beta dt = \int_0^1 t^\alpha |\ln t|^\beta dt \text{ CONV.} \iff \alpha > -1 \text{ i } \beta > -1$$

(vegeu el problema 9, apartat (c)).